

IRENA NADOLNA-SZATYŁOWSKA

1932-

Gdańska sędzia żużlowa i pasjonatka lotnictwa, urodziła się w 1932 roku w okolicach Kościerzyny.

W 1951 roku zdecydowała, że chce studiować w Oficerskiej Szkole Lotniczej Wojska Polskiego w Dęblinie, na co nie wyrazili zgody jej rodzice. Ukończyła zatem studia pedagogiczne. Początkowo pracowała jako nauczycielka w Zasadniczej Szkole Zawodowej w Kościerzynie, a następnie w gdańskiej Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego. Nie zaprzestała jednak rozwijać swych pasji. W 1955 roku zaczęła uprawiać sport motocyklowy i razem z trzydziestoma innymi zawodniczkami brała udział w ogólnopolskich rajdach kobiet. W 1964 roku zdobyła, jako pierwsza kobieta na świecie, licencję sędziego żużlowego. Była doskonałą sędzią, choć początkowo podważano jej kompetencje: uważano, że nie jest w stanie dobrze ocenić tak męskiego sportu (Łaszyn 2006: 80). W 1977 roku ukończyła seminarium dla arbitrów wyścigów międzynarodowych, jednakże nigdy nie udało jej się aktywnie uczestniczyć na żadnych zagranicznych zawodach. Przyczyną takiego stanu rzeczy miała być, jak sama o tym mówiła, jej płęć.

Drugą miłością Ireny Nadolnej-Szatyłowskiej było latanie. Swój pierwszy lot szybowcem odbyła w 1956 roku. Później jeździła na pokazy lotnicze i skakała na spadochronie. W 1958 roku, z okazji pierwszomajowych uroczystości, przeleciała szybowcem nad tłumem zebranych w okolicach Błędnika w Gdańsku (nieдалеко Dworca Głównego). Awaryjnie lądowała na placu budowy pomiędzy ulicą Rajską a Gnilną, przy dawnym Hotelu Monopol. Linie elektryczne, które opłoty szybowiec, zamortyzowały upadek. Jedyną szkodą było, jak się okazało w szpitalu... niewielkie osmalenie włosów w wyniku spięcia elektrycznego. Sam przelot odbił się szerokim echem w polskiej prasie, która okrzyknęła ją bohaterką. Do 1990 roku Irena Nadolna-Szatyłowska pełniła funkcję komisarza sportowego Głównej Komisji Sportu Żużlowego i szkoliła przyszłych sędziów, a do 1999 roku pełniła funkcję wizytatora szkół zawodowych w pomorskim kuratorium. Dzięki swojej pasji udało jej się zwiedzić praktycznie cały świat. Przez całe życie trzymała się dewizy: „nie prześpij czasu, on tak szybko ucieka” (Łaszyn 2006: 89).

Bibliografia

Kozanecki M., *Żużel to nie tylko męski sport, te kobiety odegrały dużą rolę w polskim speedwayu*, <https://sportowefakty.wp.pl/zuzel/742045/zuzel-to-nie-tylko-meski-sport-te-kobiety-odegraly-duza-rola-w-polskim-speedwayu/2>. Dostęp: 2018.06.17.

Lubelskie Forum Żużlowe, Lubelski żużel w archiwalnej prasie. <http://www.zuzel.info/viewtopic.php?f=10&t=3157&start=0>. Dostęp: 2018.06.17.

Łaszyn I., Irena Nadolna-Szatyłowska. Rodzynek woli latać, [w:] *Znani nieznani. Opowieści o gdańszczanach*. Część 3, red. M. Burczycka-Woźniak, Gdańsk 2006, s. 85-89.

Autorka: Anna Zielińska-Fedoruk

IRENA NIEŻYCHOWSKA

1896-1939

Działaczka społeczna i narodowa, organizatorka Przynsposobienia Wojskowego Kobiet w Chojnicach, nazywana „polską amazonką”. Urodziła się 5 listopada 1896 roku w Toruniu, w polskiej rodzinie ziemiańskiej Wolszlegier.

Od wczesnego dzieciństwa wychowywana była w atmosferze głębokiego patriotyzmu. W młodości pracowała jako bibliotekarka w Towarzystwie Czytelni Ludowych, organizacji oświatowej założonej w 1880 roku jeszcze w państwie pruskim, pod zaborami, której celem było szerzenie oświaty wśród polskiej ludności, zakładanie bibliotek i czytelni oraz organizowanie odczytów (Jakóbczyk 1982). Prowadziła również w konspiracji, wśród dzieci rolników i robotników, lekcje języka polskiego. W 1919 roku była jedną z osób, które przygotowały wydanie polskie Pieśni narodowe i obozowe, ponadto w prasie publikowała swoje wiersze. Brała udział w powstaniu wielkopolskim w latach 1918-1919, kiedy to uzyskała stopień porucznika. Później przeniosiła się do Chojnic, gdzie nadal uczyła języka polskiego i brała czynny udział w spotkaniach Towarzystwa Ludowego i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, w którym zajmowano się popularyzacją sportu wśród społeczeństwa polskiego.

Po śmierci ojca przejęła rodzinny majątek Szenfeld koło Chojnic. Do 1939 roku zarządzała nim praktycznie samodzielnie, gdyż z mężem, Stanisławem Niezychowskim, pozostawała wówczas w separacji.

Była organizatorką Przynsposobienia Wojskowego Kobiet w Chojnicach i okolicznych miejscowościach oraz prowadziła szkolny hufiec w Miejskim Gimnazjum. Przygotowywała w ten sposób kobiety do obrony kraju. Była powszechnie znana z tego, że doskonale jeździła konno – miała w zwyczaju objeżdżać swoje włości w Szenfeldzie ze sztucerem w rękach. Stąd zapewne jej przydomek, nadany przez okolicznych mieszkańców i mieszkanki – „polska amazonka”. Rekwirowała niemieckie bydło, które bezprawnie pasło się po polskiej stronie granicy na jej majątku (granica polsko-niemiecka na pewnym odcinku pokrywała się z granicą majątku Szenfeld).

Dwudziestego dziewiątego września 1939 została aresztowana przez hitlerowców pod zarzutem posiadania broni. Zginęła najprawdopodobniej 5 października 1939 roku w zbiorowej egzekucji. Po II wojnie światowej wieś Szenfeld przemianowano na Niezychowice, dla uhonorowania dzielnej Chojniczanki za jej działalność patriotyczną.

Bibliografia

Jakóbczyk W., *Towarzystwo Czytelni Ludowych: 1880-1939. W obronie narodowości*, Poznań 1982.

Ostrowski K., *Irena Niezychowska*, [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego, tom III: L-P*, red. Z. Nowak, Gdańsk 1997, s. 321-322.

Stromski Z., *Wolszlegierowa-Niezychowska Irena*, [w:] *Pamięci godni. Chojnicki słownik biograficzny 1275-1980*, Bydgoszcz 1986, s. 117.

Autorka: Anna Zielińska-Fedoruk

JANINA OCHOJSKA-OKOŃSKA

1955-

Astronomka, działaczka humanitarna, założycielka i prezeska Polskiej Akcji Humanitarnej (PAH), urodziła się 12 marca 1955 roku w Gdańsku.

Pół roku po urodzeniu wykryto u niej polio. Większość dzieciństwa spędziła w sanatorium w Jastrzębiu Zdroju, przeznaczonym dla dzieci, które również dotknęła choroba Heinego-Medina. Zaczęła chodzić w wieku pięciu lat. W drugiej klasie rozpoczęła naukę w katowickiej szkole, ale z powodu stanu zdrowia szybko wróciła do nauczania w sanatorium. W tym czasie jej rodzice przenieśli się do Zabrze.

Jest absolwentką I Liceum Ogólnokształcącego w Zabrzu. Ukończyła studia astronomiczne na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, uzyskując tytuł magistra w 1980 roku. Następnie podjęła pracę w Pracowni Astrofizyki PAN w Centrum Astronomicznym im. Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Od 1976 roku była mocno zaangażowana w działalność opozycyjną - uczestniczyła w pierwszym zjeździe „Solidarności” w Gdańsku i przyczyniła się do powstania NSZZ „Solidarność” w Toruniu. W 1984 podczas wyjazdu na operację kręgosłupa do Francji zetknęła się z ideą pomocy humanitarnej. Jako wolontariuszka pracowała dla Fundacji EquiLibre. Brała udział we francuskim konwoju do Bośni w 1992 roku - tego samego roku zorganizowała polską akcję pomocy dla byłej Jugosławii i zainicjowała konwój wysłany do Sarajewa. Współtworzyła także polski oddział Fundacji EquiLibre. Dwa lata później założyła PAH, aby się uniezależnić. Wraz ze stworzoną przez siebie organizacją niosła pomoc między innymi w Kosowie, Czeczeni, Iraku, Iranie, Libanie, na Sri Lance, w Afganistanie, Sudanie, Darfurze i Autonomii Palestyńskiej. Do dzisiaj sprawuje funkcję Prezeski Zarządu. Mówi w trzech językach: francuskim, rosyjskim i angielskim.

Janina Ochojska jest laureatką wielu prestiżowych nagród. Otrzymała tytuł „Kobiety Europy” od Wspólnoty Europejskiej w Brukseli (1994) i jak sama mówi: „Wspólnota Europejska wyróżnia w ten sposób kobiety, których działalność przyczynia się do integracji naszego kontynentu. Dla mnie najważniejsze było to, że byłam pierwszą osobą, której przyznano ten tytuł za działalność humanitarną” (Ochojska 2000: 153). Otrzymała również nagrodę im. Jana Karskiego „Za Odwagę i Serce” od Amerykańskiego Centrum Kultury i Domu Wolności w Waszyngtonie (2002), Order Kawalera Legii Honorowej przyznawany przez Prezydenta Republiki Francji (2003), odznaczenie „Bene Merito” przyznawane przez polskiego Ministra Spraw Zagranicznych (2009) czy Nagrodę Lecha Wałęsy (2010) za wieloletnie promowanie idei międzyludzkiej solidarności poprzez działania charytatywne. W 2011 roku została odznaczona Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

W 2013 PAH we współpracy z Uniwersytetem Warszawskim otworzyła studia podyplomowe pomocy humanitarnej na Wydziale Prawa i Administracji.

Bibliografia

Ochojska J., *Niebo to inni. Z Janiną Ochojską rozmawia Wojciech Bonowicz*, Kraków 2000.

<https://www.pah.org.pl/o-nas/>. Dostęp: 15.10.2018.

Janina Ochojska-Okońska, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/janina-ochajska-oko%C5%84ska>. Dostęp: 15.10.2018.

Janina Ochojska, <https://wydawnictwo.krytykapolityczna.pl/190-janina-ochajska>. Dostęp: 15.10.2018.

Janina Ochojska, <http://ungc.org.pl/rada-programowa/janina-ochajska>. Dostęp: 15.10.2018.

Autorka: Weronika Grygorcewicz

APOLONIA OGRYCZAK

1875-1949

Apolonia Ogryczak (z domu Tomaszewska) – działaczka polonijna, aktywistka społeczna, przedsiębiorczyni. Urodziła się 8 maja 1875 w Mogilnie, zmarła 18 czerwca 1949 w Gdańsku.

W Gdańsku zamieszkała w 1903 roku. Wcześniej mieszkała między innymi w Berlinie. Po przybyciu do Gdańska niemal natychmiast zaangażowała się w działalność społeczną. Wraz z mężem, działaczem polonijnym, którego poznała podczas zebrań jednego ze stowarzyszeń polskich, prowadziła sklep kolonialny, mieszczący się początkowo na Dolnym Mieście, następnie na Starym Przedmieściu przy ulicy Żabi Kruk 5. Odpowiadała za zaopatrzenie sklepu, prowadziła jego księgi handlowe, a także regularnie ogłaszała się w periodykach Polonii Gdańskiej, reklamując sklep.

Współtworzyła Towarzystwo Sług Polskich św. Zyty, zrzeszające polskie dziewczęta pracujące w Gdańsku jako służące. Organizowała dla nich wieczory, podczas których przybliżała polską historię i literaturę, prowadziła zajęcia aktywizujące, kursy haftu i szycia, zachęcała do własnej działalności społecznej. Również bardzo aktywnie uczestniczyła w pracach gdańskiego Towarzystwa Polek, włączała się także w działalność Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia”. Była czynną członkinią Polskiej Misji Dworcowej oraz gdańskiego oddziału Polskiego Czerwonego Krzyża. Współorganizowała polonijne bazy, czyli przyjęcia charytatywne, podczas których zbierała fundusze dla ubogich.

Postrzegana była jako osoba skromna, pracowita, pełna oddania i poświęcenia dla idei. W czasie I wojny światowej przygotowywała paczki dla więzionych rodaków w Polsce Centralnej. Organizowała działalność chórów polskich i ochronek w mniejszych miejscowościach należących do Wolnego Miasta Gdańska. Dwukrotnie została odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi. W latach 1940-1945 była więziona w obozie koncentracyjnym w Ravensbrück, gdzie trzykrotnie uniknęła śmierci w komorze gazowej. Po wyzwoleniu wyjechała do Szwecji, skąd wkrótce wróciła do Gdańska. Zamieszkała w domu Kazimierza Banasia-Purwina, przedwojennego działacza polonijnego. Zmarła w 1949 roku. Została pochowana na Cmentarzu Ofiar Faszyzmu.

Bibliografia:

Danielewicz, G., Koprowska, M., Walicka, M., *Polki w Wolnym Mieście Gdańsku*, Gdańsk 1985.

Kurek, Z., *Trzy lata w Wolnym Mieście Gdańsku 1936-1939*, Bydgoszcz 1987.

Studia Gdańskie, t. III, Gdańsk 1978.

„Gazeta Gdańska”, roczniki w latach 1920-1937, Pomorska Biblioteka Cyfrowa. Dostęp: 16.06.2018.

Ogryczak Apolonia, https://www.gedanopedia.pl/gdansk/?title=OGRYCZAK_APOLONIA. Dostęp: 27.11.2018.

Autorka: Dominika Ikonnikow

ALEKANDRA OLSZEWSKA

1927-2016

Spółeczna strażniczka Pomnika Poległych Stoczniowców i Placu Solidarności, przez wiele lat prowadziła kiosk z pamiątkami przy Bramie nr 2 Stoczni Gdańskiej.

Urodziła się 29 listopada 1927 roku. Kiedy wybuchł strajk w Stoczni Gdańskiej w sierpniu 1980 roku, pracowała jako kierowniczką w dziale rozliczeń w Rzemieślniczych Domach Towarowych. Zaczęła przychodzić pod zakład i porządkować pozostawiane przed bramą nr 2 kwiaty. Dołączyła do NSZZ „Solidarność” oraz Społecznego Komitetu Budowy Pomnika „Poległych Stoczniowców 1970”. Za swoje zaangażowanie została zmuszona do odejścia na wcześniejszą emeryturę.

Po wprowadzeniu stanu wojennego mieszkanki i mieszkańcy Gdańska zaczęli przynosić pod pomnik kwiaty i układać je w kształt krzyża. Aleksandra Olszewska była jedną z osób, które zaczęły dbać o porządek na Placu Solidarności - zmiatała go, zdobiła kwiatami w czasach, kiedy było to zabronione. Początkowo pomagali jej Maria Tomasik i Edward Kliema. Zbierali pieniądze na kwiaty, dokonywali napraw, wmurowali krzyż z nazwiskami poległych w grudniu 1970 roku stoczniowców. Kwiaty oraz znicze były niszczone nocami przez „nieznanych sprawców”, a Aleksandra Olszewska była nękana i zastraszana przez Służbę Bezpieczeństwa, jak też milicję - włącznie z przyłożeniem pistoletu do brzucha w czasie strajku w Stoczni Gdańskiej w 1988 roku (Szczesiak 2006: 173).

Na początku lat dziewięćdziesiątych zaczęła prowadzić wraz z synem kiosk w budynku dawnego stoczniowego biura przepustek, sprzedając pamiątki związane z „Solidarnością”. Z roku na rok klientów było jednak coraz mniej. Olszewska pojawiała się nadal regularnie pod Bramą nr 2. W 2012 roku nie pozwoliła na zdjęcie napisu „Solidarność”, którym przesłonięte zostały dodane do nazwy Stoczni Gdańskiej słowa „im. Lenina”, umieszczone tam potrzeby filmu Andrzeja Wajdy, Wałęsa. Człowiek z nadziei (2013). W efekcie zniknęły oba napisy. Ozdabianie Bramy nr 2 było z roku na rok coraz trudniejsze, ponieważ z terenów postoczniowych wycinano krzewy i koszone trawę z dzikimi kwiatami. Prosiła wtedy znajome osoby o pomoc w dekorowaniu bramy. Opiekowała się także stoczniowymi kotami, które przy kiosku miały swoje domki.

Znała zarówno pracowników i pracownice Stoczni, jak też artystów i artystki, którzy w latach dwutysięcznych zaczęli realizować działania na postoczniowych terenach. Była kopalnią wiedzy o zakładzie, strajkach i „Solidarności”. Jej rola społecznej opiekunki placu doceniana była przez lokalne władze oraz dziennikarzy polskich i zagranicznych. Jej kompozycje kwiatowe zyskały uznanie w oczach Japończyków - w jednej z tamtejszych gazet ukazał się tekst na temat jej pracy.

Aleksandra Olszewska zmarła 2 września 2016 roku. W 2018 roku w Sali BHP prezentowana była poświęcona jej wystawa, pokazująca jej dokonania i rolę poprzez zdjęcia, polskie i zagraniczne artykuły prasowe oraz listy pisane do niej z zagranicy. Była bohaterką kilku filmów ukazujących jej pracę.

Pośmiertnie otrzymała tytuł „Zasłużony dla NSZZ «Solidarność»”.

Bibliografia

Górski, A. S., *Jak „Solidarność” przed Leninem pani z kiosku obroniła...*, <http://www.solidarnosc.gda.pl/aktualnosci/zmarla-aleksandra-olszewska-legendarna-gospodyni-placu-solidarnosci>. Dostęp: 17.11.2018.

Karbowski, G., *Zakazane historie - miotłą i kwiatami*, <https://www.youtube.com/watch?v=IL3tZ237nto>. Dostęp: 17.11.2018.

Kozłowska, A., Górlikowski, M., *Plac Solidarności*, http://wyborcza.pl/1,76842,8292614,Plac_Solidarnosci.html. Dostęp: 17.11.2018.

Szczesiak, E., *My, podziemni. Cisi bohaterowie stanu wojennego. Jak walczyła Solidarność*. Gdańsk 1981-89, Gdańsk 2006.

Zmarła Aleksandra Olszewska, legendarna gospodyni Placu Solidarności, <http://www.solidarnosc.gda.pl/aktualnosci/zmarla-aleksandra-olszewska-legendarna-gospodyni-placu-solidarnosci>. Dostęp: 17.11.2018.

Autorka: Anna Miler

AGNIESZKA OSIECKA

1936-1997

Poetka, pisarka, reżyserka, dziennikarka, recenzentka. Urodziła się 9 października 1936 roku w Warszawie. Rok później razem z rodzicami wyjechała do Zakopanego, jednak po trzech latach wrócili z powrotem do Warszawy. Zmarła w wyniku ciężkiej choroby 7 marca 1997 roku w Warszawie.

Swoją przygodę ze słowem Osiecka rozpoczęła w wieku dziewięciu lat, pisząc swój pierwszy pamiętnik. W 1951 roku jako nastolatka (jak wynika z jej Dzienników) tworzyła już teksty poetyckie dla koleżanek z ławki, żeby cztery lata później podjąć współpracę ze Studenckim Teatrem Satyryków, z którym związała się na kolejne dwadzieścia lat (napisała dla nich sto sześćdziesiąt sześć utworów).

W latach 1952-1956 studiowała dziennikarstwo na Uniwersytecie Warszawskim. Rok po ukończeniu edukacji dostała się do Szkoły Filmowej w Łodzi na Wydział Reżyserii. Nakręciła dziewięć etiud filmowych i do większości z nich napisała scenariusz. Choć egzaminy zdawała celująco oraz pracowała na planach jako aktorka i asystentka, zdecydowała nie składać pracy dyplomowej, a tym samym zakończyła swój epizod ze światem kina. Od 1961 roku pracowała dla TVP, była też redaktorką Polskiego Radia w latach 1963-1969. Z kolei lata siedemdziesiąte okazały się złotą dekadą w twórczości Osieckiej.

Autorka wielu znanych i wchodzących w kanon polskiej muzyki piosenek, np.: *Niech żyje bal*, *Małgośka*, *Zielono mi*, *Damą być*, *A ja wolę moją mamę*, *Nie żałuję*, *Kochankowie z ulicy Kamiennej*, *Okularnicy*, *Na całych jeziorach ty i wiele więcej*. Tworzyła teksty dla Maryli Rodowicz, Edyty Geppert, Seweryna Krajewskiego czy zespołu Skaldowie. Pod koniec życia związała się z Teatrem Atelier w Sopocie, dla którego tworzyła w latach 1994-1996.

Napisała ponad czterdzieści różnych publikacji, do których zaliczają się tomiki poezji, dzienniki, felietony, wspomnienia, zbiory piosenek, a także sztuki teatralne. Jest laureatką wielu nagród i odznaczeń, między innymi Nagrody indywidualnej na krajowym Festiwalu Piosenki Polskiej w Opolu za tekst *Okularników* (1963), Grand Prix na Międzynarodowym Festiwalu Piosenki w Sopocie za piosenki *Diabeł i raj* oraz *Małgośka* (1973), Złotego Krzyża Zasługi (1979), Nagrody Przewodniczącego WRN w Opolu za wybitną twórczość literacką (1989), Nagrody Artystycznej Polskiej Estrady „Prometeusz” (1994) czy Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (pośmiertnie) z 1997 roku.

Agnieszka Osiecka stała się patronką kilku polskich szkół, biblioteki, Muzycznego Studia Polskiego Radia i Teatru Atelier w Sopocie. Córka Osieckiej, Agnieszka Passent, po śmierci matki założyła Fundację Okularnicy, która zajmuje się dorobkiem artystki.

Bibliografia

Derlatka P., *Zdradziecka Agnieszka Osiecka*, Warszawa 2015.

Kowalczyk J. R., *Agnieszka Osiecka*, <https://culture.pl/pl/tworca/agnieszka-osiecka>. Dostęp: 15.10.2018.

Osiecka A., *Filmidła. Gawędy o filmach*, Warszawa 2013.

Ryciak U., *Potargana w miłości. O Agnieszce Osieckiej*, Kraków 2015.

Autorka: Weronika Grygorcewicz

EWA OSSOWSKA

1961-

Działaczka opozycyjna, uczestniczka strajku w Stoczni Gdańskiej w sierpniu 1980 roku. Jedna z kobiet, które 16 sierpnia zamykały stoczniowe bramy.

Urodziła się w 1961 roku we Wrocławiu; w 1978 roku przeniosła się do Gdańska. Zamieszkała na Stogach, gdzie pracowała w kiosku. W stopce przypadkowo przeczytanego pisma „Robotnik” znalazła adres Lecha Wałęsy, który okazał się być jej sąsiadem. Zaczęła nieformalnie współpracować z opozycjonistą – rozwóżąc w dziecięcym wózku tak zwaną bibułę, czyli wydawnictwa z drugiego obiegu – wychodzące poza cenzurą. Przez kiosk przechodziły wiadomości do i od Wałęsy.

„Uczestniczyła w modlitwach i spotkaniach opozycji skupionej wokół Wałęsy. Dowiedziawszy się o strajku od Danuty Wałęsy, szybko zjawiła się w Stoczni. Klemens Gniech zapamiętał ją jako utalentowaną mówczynię, która porwała słowami tłumy stoczniowców i, jak przyznaje, o mało nie sprawiła, że zwątpiłby w słuszność nawoływania robotników do podjęcia pracy 16 sierpnia” (Miler: 2009). Ossowska włączyła się w prace organizacyjne strajku w Stoczni Gdańskiej w sierpniu 1980 roku, między innymi zbierała jedzenie dla strajkujących, pilnowała wejść do zakładu. Na wielu zdjęciach z tego czasu stoi obok Lecha Wałęsy, kiedy ten przemawia. Na tych mniej znanych to ona występuje w roli mówczynie, której słuchają zgromadzeni mężczyźni.

Szesnastego sierpnia, kiedy zapadła decyzja o kontynuowaniu strajku jako solidarnościowego z innymi zakładami pracy, Ewa Ossowska pobiegła do bramy nr 1 Stoczni Gdańskiej i zatrzymywała wychodzących. Dzięki akcji trzech kobiet – poza nią w zamykaniu stoczniowych bram brały udział Alina Pienkowska i Anna Walentynowicz – protest można było kontynuować. Timothy Garton Ash wspomina podróż Wałęsy na wózku elektrycznym po terenie Stoczni tego dnia. Z jednej strony towarzyszyła mu posągowa Anna Walentynowicz (nazywana również Matką Courage Stoczni), z drugiej Ewa Ossowska. „Był to jakby jakiś niezwykły pojazd karnawałowy, symbolizujący walkę robotników wspieraną przez Cnotę i Młodość” (Ash: 2009, s. 39).

Ossowska współpracowała z Międzyzakładowym Komitetem Założycielskim „Solidarności”, była członkinią delegacji, która złożyła we wrześniu 1980 roku wniosek o zarejestrowanie związku. Pracowała jako sekretarka Lecha Wałęsy. W tym czasie Służba Bezpieczeństwa rozpracowywała ją pod pseudonimem „Kioskarka”. Jeszcze w 1981 roku zakończyła działalność w „Solidarności”. Później pracowała między innymi jako księgowa. W połowie lat dziewięćdziesiątych wyjechała zarobkowo do Włoch, gdzie odnaleźli ją twórcy filmu *Solidarność według kobiet* – Marta Dzido i Piotr Śliwiński. Została jedną z głównych bohaterek filmu i książki *Kobiety Solidarności*.

Mieszka w Trójmieście.

Bibliografia

Ash T.G., *Jesień wasza, wiosna nasza*, Warszawa 2009.

Dzido M., *Kobiety Solidarności*, Warszawa 2016.

Łaszyn I., *Ta trzecia*, <http://gdansk.naszemiasto.pl/archiwum/ta-trzecia,1007344,art,t,id,tm.html>. Dostęp 22.11.2018.

Miler, A., *Modele uczestnictwa Polek w życiu publicznym ze szczególnym uwzględnieniem lat osiemdziesiątych XX wieku*, niepublikowana praca magisterska, Gdańsk 2009.

Autorka Anna Miler

RÓŻA OSTROWSKA

1926-1975

Pisarka, poetka, dziennikarka, kierowniczką literacką redakcji w Radiu Gdańsk, kierowniczką literacką Teatru Wybrzeże, współautorka *Bedekera kaszubskiego*.

Urodziła się w Wilnie 1 września 1926 roku. Jej matka, Jadwiga z Wokulskich, była nauczycielką, zaś ojciec, Wiktor Piotrowicz, urzędnikiem. Róża uczęszczała do prywatnej szkoły powszechnej siostr benedyktynek, później kontynuowała naukę w gimnazjum benedyktynek w latach 1939-1940, następnie w polskim gimnazjum żeńskim (lata 1940-1941), a po roku 1941 na tajnych kompletach. Już w tym okresie Ostrowska podejmowała swoje pierwsze próby literackie. Są to wiersze zebrane w zbiorze rękopiśmiennym *Zapłakane co dzień* z 1943 roku; z tego samego roku pochodzą opowiadania dedykowane matce.

Po maturze, w maju 1945 roku, przyjechała wraz z matką do Poznania. Tutaj w 1946 roku rozpoczęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Adama Mickiewicza, zaliczając dwa lata studiów. W 1947 roku wyszła za mąż za aktora, Leszka Ostrowskiego. Razem wyjechali do Gdyni. Rok później przyszła na świat ich córka, Elżbieta, a młode małżeństwo, wraz z matką i babcią Różą, zamieszkało w domu przy ulicy Hetmańskiej. Później rodzina zamieszkała we Wrzeszczu przy ul. Partyzantów 99.

W 1948 roku Ostrowska zdobyła drugą nagrodę w ogólnopolskim konkursie literackim Polskiego Radia, a jej zwycięska, debiutancka praca - opowiadanie *Itka Fejgus* - ukazała się na łamach czasopisma „Radio i Świat” oraz w antologii 17 opowiadań pod redakcją Jerzego Pańskiego. W latach 1950-1955 pracowała w rozgłośni Radia Gdańsk, w tym jako redaktorka audycji literackich, później jako kierowniczką redakcji literackiej. Stworzyła tam wiele ciekawych słuchowisk (na przykład razem z Franciszkiem Fenikowskim *Pieśń o Gdanie*), ogłaszała swoje recenzje teatralne, felietony i opowiadania, występowała na antenie jako narratorka w wielu słuchowiskach, między innymi prowadząc legendarny w tamtym czasie kabaret radiowy Oberża pod Neptunem. W 1953 roku została przyjęta do Związku Literatów Polskich. Wchodziła przez kilka kadencji w skład Zarządu Oddziału Gdańskiego, będąc jedną z najbardziej aktywnych jego członków i członkiń.

Mniej więcej od początku lat pięćdziesiątych Kaszuby, a w szczególności Wdzydze Kiszewskie, stały się dla Ostrowskiej azylem. Tutaj powstała jej najsłynniejsza powieść, *Wyspa* (1960), która jest z Wdzydzami tematycznie powiązana. To tutaj także, wraz ze swoją przyjaciółką, Izabellą Trojanowską, pisała słynny *Bedeker kaszubski* (pierwsze wydanie w 1962 roku).

Ostrowska mogła imponować odwagą, na przykład 22 października 1956 roku, kiedy na wiecu Politechniki Gdańskiej odczytała list od pisarza Wybrzeża z poparciem dla polityki Gomułki, który dopiero co objął władzę - losy przełomu politycznego nie były pewne, wiele osób podchodziło do nich z obawą. Zresztą 1956 rok to dla Ostrowskiej nie tylko cezura polityczna, ale także data

prozatorskiego debiutu – wtedy ukazał się jej tom opowiadań, *Premiera* – oraz moment otrzymania nagrody literackiej miasta Gdańska.

w drugiej połowie lat pięćdziesiątych Ostrowska, jako dziennikarka „Kontrastów”, „Ziemi i Morza”, „Uwagi” czy „Pomorza”, starała się walczyć z apatią społeczną. Widać to chociażby w felietonach pisanych pod pseudonimem Kołodziej w cyklu Kluka znad Bałtyku, dotyczących zarówno spraw związanych z polityką, jak i tych codziennych. Ostrowska walczyła o kształt ojczyzny, angażując się w jej przebudowę po latach stalinowskiego kłamstwa i zastoju. Uważała, że zawsze lepiej być aktywnym niż być „zastałym”. W swoich postawach Ostrowska była zasadnicza i zdecydowana. Dlatego właśnie w marcu 1968 roku protestowała, obok Lecha Bądkowskiego, Franciszka Fenikowskiego i Ireny Przewłockiej, przeciwko biciu demonstrujących i strajkujących studentów.

Jej publicystyka i postawa społeczna współbrzmiały z recenzjami teatralnymi umieszczanymi na początku na łamach „Pomorza”, a także z tym, czego oczekiwała od teatru, będąc kierowniczką literacką Teatru Wybrzeże od września 1960 roku do 31 stycznia 1969 roku (z kilkumiesięczną przerwą na stypendium we Francji w 1962 roku – jego owocem był między innymi zbiór opowiadań paryskich *Siódme piętro*). Na łamach „Głosu Wybrzeża” pisała dosyć regularnie felietony przedpremierowe. Teatr stawał się powoli jej główną pasją i domem, wypełniał prawie cały czas, często kosztem twórczości literackiej. Po wsparciu studentów w marcu 1968 roku, została, zgodnie z wytycznymi władz, zwolniona. Gdyby nie pomoc przyjaciół, takich jak choćby poeta i architekt Zbigniew Szymański, trudno byłoby jej przeżyć.

Róża Ostrowska była rozpracowywana przez Wydział III Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w ramach kwestionariusza ewidencyjnego pod kryptonimem „Gaja” od 16 lutego 1966 roku do śmierci 23 marca 1975 roku. Według Służby Bezpieczeństwa, Ostrowska prowadziła działalność destrukcyjną i miała nieprzejednany stosunek do ówczesnego ustroju.

Pogrzeb Ostrowskiej odbył się 26 marca 1975 roku na cmentarzu Srebrzysko w Gdańsku-Wrzeszczu. Krótko przed śmiercią pracowała nad ostatnią książką, która ostatecznie została wydana pośmiertnie w wersji nieukończonej w 1977 roku pod tytułem *Mój czas osobny*. Poprawiała również hasła do nowego wydania *Bedekera kaszubskiego*.

Bibliografia

Pro memoria – Róża Ostrowska (1926–1975), zebrał i oprac. J. Borzyszkowski, Gdańsk, Wejherowo 2003.

Róża Ostrowska. Bibliografia oraz trzy szkice o życiu i twórczości, oprac. A. Fac, Gdańsk 2014.

Ostrowska, R., Trojanowska, I., *Bedeker kaszubski*, Gdynia 1962.

Ostrowska, R., *Mój czas osobny*, Gdynia 1977.

Ostrowska, R., *Premiera*, Warszawa 1956.

Ostrowska, R., *Siódme piętro*, Gdynia 1964.

Ostrowska, R., *Wyspa*, Gdynia 1960.

Autor: Andrzej Mestwin Fac